

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר ב"ש"ה"ק

"בשכבך תשמור עליך" - מעלת שקידת התורה

ללמוד - הרי הוא מחטיא את עיקר המטרה שלשמה נברא, והוא יכול להכלל חלילה בכלל החומר הנורא של 'המפנה ליבו לבטלה'.

ואמנם כבר אמרו חז"ל שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אך כל זה בתנאי שהאדם מכיר בכך שהמטרה הסופית היא לבוא לידי לשמה, וגם כאשר אין לו את הסיבות שלא לשמה שמקיפות אותו - הוא לא נמנע בכוונה תחילה מלעסוק בדברי תורה אלא עושה כל שביכולתו ליתן את ליבו עליה כשור לעול וכחומר למשא, מתוך הכרה וידיעה כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נגהה יומם ולילה.

מעלת עמל התורה

ברע"ב ביאר את לשון המשנה כעין דברי רבינו יונה, ש'מפנה ליבו לבטלה' הוא סיום שני המקרים הקודמים של 'נעור בלילה' ו'מהלך בדרך יחידי', אך פירש בדרך אחרת, שהלילה הוא הזמן שבו יש מזיקים, והדרך היא המקום שיש בו ליסטים ופגעים רעים, ומי שנמצא לבדו בלילה או בדרך הרי הוא שווה במקום סכנה בלי שיהיה מה שישמור עליו, ולפיכך 'הרי זה מתחייב בנפשו'.

אולם כל זה דוקא כאשר האדם 'מפנה ליבו לבטלה', אך אם מקדיש את הזמן לעמול בתורה הרי הוא יכול להיות גם באותם זמנים יחידי בלי לירא משום פגע, ו'היתה תורתו משמרתו'.

והרי לנו מבואר דתורה מגנא ומצלא, עד כדי כך שגם אם האדם עומד במקום מסוכן מובטח לו שהתורה תשמור עליו ומלכתחילה אין לו לחשוש, וכפי שאמרו חז"ל שהתורה נקראת מגן ומי שעוסק בתורה הקב"ה בעצמו מגן עליו ושומריו בצל כנפיו.

ובתנא דבי אליהו זוטא (ה', ב') איתא בזה"ל; "בכל יום יוצאים מלאכי חבלה לפני הקדוש ברוך הוא לחבל את כל העולם כולו, ואלמלא בתי כנסיות ובתי מדרשות שהיו תלמידי חכמים יושבין בהם ועוסקין בתורה, היו מחבלין את כל העולם כולו מיד, שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה".

ומבואר שהתורה היא היחידה ששומרת ומגנה, ובלעדיה היה כל העולם נהפך לתוהו ובוהו, והסיבה שבזכותה כולנו עומדים פה היום חיים וקיימים היא אך ורק מכח התורה ששומרת מכל רע.

אך אמנם יש לידע, דאף כי התורה שומרת על האדם מכל פגעים רעים מכל מקום אין הכוונה שבשעה שהאדם עוסק בתורה ברי לו שיותר לא יבואו עליו יסורים או כל מיני מניעות הטורדות, שהרי האדם לעמל יולד וכל תכליתו היא לעבוד ולעמוד בנסיון, ואדרבה, ככל שהוא מתגבר יותר כנגד המפריעים כך גודל שכרו.

לפני זמן לא רב ניגש אלי בחור וביקש ממני עצה לשקידת התורה בלי שום מפריע, אמרתי לו - טעות היא בידך, מובטח לך שעד סוף ימי חיך יהיו לך מפריעים ותמיד תצטרך לעבוד... וכמובן שאין כאן לא שמתא ולא ארור, אלא כך היא צורתן הפשוטה של החיים, שמשחר היותו של האדם ועד זיבולא בתרייתא עליו להתייע ולעמול עד בלי די ללא הפוגה של רגע, ובלא זה אין שום טעם ותכלית לחיי, כבר היה יכול להברא כמלאכי מעלה ולא לרדת כלל לזה העולם. ואם אכן היה פוסק ממנו היצר הרע - הרי שהיה מת באותו הרגע.

מרוץ בעל הקהילות יעקב בסוף ימיו היה מסובל ביסורים ובמכאובים, נשימתו לא היתה במיטבה ובנוסף סבל עוד מכאבי רגליים ועוד כהנה וכהנה, ולמרות כל זאת ישב ולמד בחדרו במסירות נפש בחום כבד עד כלות הכוחות (למרות שבני ביתו חפצו להניח אורור בחדר הוא לא נעתר, בטענה שבשבת הוא לא יוכל להשתמש בחשמל, ואם כן נמצא שכבוד יום חול עדיף...).

פרק ג' משנה ד'. הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה ליבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו.

חומרת ביטול תורה

בביאור משנה זו ישנם שלושה פירושים מרכזיים ברבותינו הראשונים, אשר בכל אחד מהם יש לקח ולימוד העולים לדידן:

ברבינו יונה מבואר ש'המפנה ליבו לבטלה' אינו מקרה בפני עצמו מלבד הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי, אלא הוא סיום שני המקרים הקודמים, והיינו שמי שמתבטל מדברי תורה בעודו נעור בלילה או כאשר הולך בדרך יחידי, הרי זה מתחייב בנפשו.

ובטעם הענין כתב רבינו יונה: "שאותן שעות כמה הן חשובות וראויות למחשבת התורה, כי אין לו מלאכת לעשות ואיננו שומע קולות בני אדם. ואם יפנה לבו לבטלה מתחייב בנפשו, שמפסיד זמן, כי תוכל להיות לו מחשבה ברורה ונכונה ומסירה אותו מהרהור דברי תורה".

הוא אומר, שמי שמתבטל מתורה בעיתות אשר אין לו משהו אחר המסיח את דעתו, כאשר הוא יושב בטח בדד, בלי חבר מרעים ובלי שום עיסוק אחר העולה על רוחו, ובכל זאת אינו עוסק בתורה, עונשו חמור הרבה יותר מאשר המתבטל סתם, עד שהמשנה אומרת עליו 'הרי זה מתחייב בנפשו'.

ולכאורה יש להעמיק חקר בהבנת הענין, מה שונה ביטול תורה כזה או ביטול תורה אחר, הרי מכל מקום המתבטל מן התורה מתחייב בעונשו בלי קשר לסיבת הביטול, וכיצד שייך לחלק וליתן את הדברים לשיעורין, שזה חמור מזה ועל זה עונש גדול מזה.

אכן הביאור פשוט, שיש ביטול ויש ביטול. יתכן אדם שרואה את התורה כבעלת ערך עליון, ויודע ומבין שהיא עיקר מטרת החיים ואין בלתי, אך בכל זאת לעיתים תוקף עליו יצרו בנסיונות מנסיונות שונים, כגון חברים המסיחים את דעתו וכו' עד שהוא נכשל ובטל מדברי תורה, למרות רצונו האמיתי להגות בו יומם ולילה. ואדם כזה, אמנם כמובן יקבל עונש על הרגעים שהתבטל מן התורה, אך לא יהיה זה אלא ככל העונשים האמורים בתורה, מבלי חומרה מיוחדת של 'מתחייב בנפשו'.

אך לעומת זאת יתכן אדם שמלכתחילה אינו מחשיב את התורה כחיים בעצמם, ולדידו היא אינה נחשבת כי אם כשאר עסק מעסקי העולם, שכאשר כדאי לו - הוא עוסק בזה, ואם לא - אז לא, ובזאת יבחן אותו אדם, שגם כאשר יש לו זמנים פנויים, כגון באישון ליל או כאשר הוא נמצא בדרך יחידי, בלי שום עיסוק אחר לעסוק בו, בכל זאת הוא אינו רואה צורך לשבת וללמוד ואין לו שום סיבה להפסיק מהתבטלותו.

על אדם כזה אומרת המשנה 'הרי זה מתחייב בנפשו', זאת אומרת שאין לו מעיקרא זכות קיום עלי אדמות, שכן תכלית כל בריאת האדם היא בשביל התורה שנקראת ראשית, ואם הוא אינו חי בצורה כזו שהתורה הקדושה היא עיקר החיים ואין משהו אחר בלתי - ראוי לו שלא נברא, וכעין מה שאמרו חז"ל 'דמו בראשו'.

לכן דקדק התנא וכתב בלשונו 'המפנה ליבו לבטלה', ולא בלשון סתמא 'המתבטל מדברי תורה', דהכא במאי עסקין במי שכביכול עושה פעולות בפועל להתבטל, ומפנה את עצמו מן התורה, שגם בזמנים שאין לו שום סיבה למה לא ללמוד - הוא בכל זאת נמנע ובכל זאת אינו רואה צורך, בלי להבין למה בא לעולם.

ונמצא אם כן, שגם אם יעסוק אדם בתורה יומם ולילה, אך כל סיבת לימודו תהיה בגלל חברה שמחייבת, בגלל החברותא שהגיעה, בגלל המסגרת שקובעת, ומעוד כל שלל הסיבות החיצוניות שמביאות אותו

נסיונו של הגר"א לא היה אלא לחקור מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור...

אולם האמת היא כפי שאמר הגאון בעצמו להגר"ח מוואלוז'ין, לאחר שהגר"ח הגיע אליו וביקש להשיג את שקידת התורה שלו, שלא כדאי לו לעשות כדבר הזה - הואיל ובכל יום מתגברים עליו נסיונות חדשים יותר מהיום הקודם להסיר אותו משקידת התורה, פשוטו כמשמעו.

הוא אומר, שגם להגאון מוילנא היו נסיונות חדשים בכל פעם מדוע לא לעסוק בתורה והוא התגבר ולמד בכל זאת, ולא זו בלבד, אלא שכלל שגדל יותר כך הנסיונות גדלו יותר, ואדרבה היא הנותנת, שכלל שהיה גדול כך היה נסיונו גדול, כפי שאמרו חז"ל שכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו.

הוא מעתה ביאור כוונת המשנה הוא שלמרות הנסיונות והיצרים שעומדים כנגד האדם כל ימי חייו, מכל מקום יש בכח סגולת התורה לשמור עליו מכל הפגעים הרעים שלא כדרך הטבע, וכאשר הוא עוסק בתורה אין לו לירא מפחד פתאום ויכול הוא להיות סמוך ובטוח כי הקב"ה מגן לכל החוסים בו.

תקופה קצרה ממש לפני פטירתו, בשנתו הפ"ו, עמל הסטייפלער להוציא לאור את הספר 'ליקוטים חלק ו' דאז, הוא ישב בחדר כשפליג זעה נוטפים על פניו וכתב ומחק וחזר וכתב בכתב ידו שוב ושוב בכוחות עצומים כנודע לכל מי שראהו. אחד הנכדים שראה את עמלו פנה אליו ושאל בשל מה הסער הגדול הזה, סך הכל יצא ספר אחד פחות... אולם הסטייפלער השיב לו: 'אני צריך מחייב'...

הרי לנו שגם מרן בעל הקהילות יעקב ברום דרגתו חשב על עצמו שעדיין הוא זקוק למחייבים, ואף ממרומי גילו לא עלתה בליבו שזהו זה, הוא כבר כבש את הפסגה וכל כולו מקשה אחת של עבודת אלוקים, אלא שעדיין יש לו את היצר שצפון באורבו ועליו להתגבר עליו בכל פעם מחדש.

העולם מספר על המגיד מדובנא, שפעם הגיע אל הגאון מוילנא והצעתו בפיו, שמא יסכים לעשות עמו עסקת חליפין, שהגאון יקח את היצר טוב שלו, ואילו הוא המגיד יקח את היצר הרע של הגאון... ושמעתי פעם מאן דהו שעמד ושאל, מה אכן היה היצר הרע של הגאון?... והשיב בדברים שהם ללא ספק שטות והבל, שלכאורה כל

הזהירות הנדרשת מ'תרבות יון' שנכנסה בתקופה האחרונה בדרך הלימוד

(נאמר במהלך סעודת חנוכה לבני הישיבה)

בדורנו כל אחד מנסה להבין לפי צמצום שכלו, במקרה הטוב זה דבר חכמה סתם, במקרה הפחות טוב זה סתם שטויות.

הרמב"ן כותב על אריסטו היווני הרשע שהכחיש "כל מה שלא השיג בשכלו", וכל אחד יבדוק בעצמו אם הוא לא כך גם כן, אם הוא מוכן לקבל גם מה שלא הבין בשכלו, אחרת זה כמו אריסטו, זו תרבות יון.

בחור אמר לי השבוע איזה שטיק'ל תורה, והוא רצה לומר שלולי דברי רעק"א אפשר להבין משהו, ולשונו היתה שלפי רעק"א אינו מובן, אך לפי מה שאנחנו אומרים וכו', א-מאן דאמר, מי אתה שיש לך הבנה נגד רעק"א, פעם אאמור"ר דבר עם החזו"א ורצה לחלוק על אחד מהראשונים, אמר לו החזו"א, שבצעם אפשר לחלוק גם על ראשונים, זה לא תנאים או אמוראים, אבל מה, טיפש לא צריך להיות, אתה מבין שהם הבינו יותר טוב ממך.

אני רוצה לומר דבר קצת חריף, יש היום ספרות עניפה של "מחשבה", פעם זה לא היה, זה אמנם דבר מצוין, אבל למה פעם זה לא היה קיים, הרי היום לא יותר חכמים מאז. מה קרה בחמישים שנה האחרונות. הענין הוא כמו שדיברנו, היום אנשים לא אוהבים לקבל, כל אחד חייב להבין לבד. ובעומק הדבר זה נובע מגאווה, אתה רוצה להבין לבד תבין, אך למה נראה לך שאתה מבין. אתה חושב שכל התורה וכל היהדות זה לפי הרמה של השכל שלך וזהו? בזה זה נגמר? צריך להיות שוטה כדי לחשוב כך, הרי מדובר כאן על דברים גבוהים שאין לנו כל אפשרות להשיג בשכל פשוט. יש כללים איך לומדים את התורה בהבנה נכונה, לקבל מרוב, לקבל ממה שמסבירים הראשונים, אחרת זה יכול להיות מאד מעניין ונחמד, אבל תורה זה לא.

יש היום כל מיני 'שפות חדשות', כל מיני סברות שלא שמעתם אוזן מעולם, אף אחד לא דיבר כך מעולם, יתכן שלפעמים זה מאד מעניין, אבל אנחנו הגענו כאן כדי ללמוד תורה, כדי להבין את תורת ה', לא כדי לחפש פילוסופיות מעניינות.

היו אמנם שינויי נוסחאות בדרך הלימוד בכל הדורות, אך אף אחד לא ניסה להבין את התורה עם הסברות שנראות לו ועם מה שנח לו, כולם למדו את התורה כפי שקיבלו. ר' חיים היו לו חמישה תלמידים: הגרי"ז, ר' ברוך בער, ר' שמעון, ר' אלחנן, והאמרי משה. כולם היו תלמידים של ר' חיים, אך לכולם היה נוסח שונה ואף אחד לא אמר מה שהשני אמר. משום שבאמת כל אחד לומד כפי דרכו, אך המכונה-המשותף הוא שכולם ניסו להבין את האמת, את תורת ה', ולכן רצו לומר כפי שקיבלו מהגר"ח.

סיפר לי הגר"ר שרגא גרוסברד, הוא למד אצל ר' שמעון, וזמן אחד הוא הלך לחיזוק אצל ר' ברוך בער, ור' ברוך בער אמר שיעור על אין איסור חע"א, אחרי השיעור ניגש אליו ר' שרגא ואמר לו שר' שמעון ג"כ דיבר על השאלה הזו, והוא אמר שבאח"ע אמנם האיסור לא חל אך סיבת האיסור קיימת. אמר לו הגר"ב שח"ו, אסור לומר כך, מה זה 'סיבת האיסור', וכי אנו יודעים מהו הטעמא דקרא. למחרת אמר הגר"ב שיעור נוסף וייסד שבאח"ע אמנם האיסור לא חל אך החפצא של האיסור קיימת. הוא הגדיר את זה 'חפצא' והוא הגדיר את זה כ'סיבה', אך שניהם לדבר אחד נתכוונו, וכך זה בכל התורה, כשלומדים ומשתדלים לחתור לאמת ולא למה שמעניין ונחמד - זוכים לכון אמת.

אם אנו באמת שמחים על כך שתרכובת יון נכשלה - עלינו להיזהר לא לשחזר אותה חלילה...

רבותינו האריכו לבאר שעיקר מלחמת יון היתה על כך שהם העמידו את השכל של האדם במרכז, והיהדות גורסת לא כך אלא צריך לקבל וכו' כפי שמבואר בספרים. אך אני לא מבין: אנו לומדים סוגיא, ומנסים להבין, יש אבי ויש רבא, יש כל מיני דברים לא מובנים, אז איך אנחנו פותרים את הבעיה - מפעילים את השכל ומנסים להבין כל אחד לפי השכל שלו. למה זה לא תרבות יון, הרי אני מנסה להבין את אבי ורבא לפי השכל שלי, אם אבי ורבא לא היו מקדימים אותי, אלא היו מעמידים את הנידון לפני שאוכל להכריע בו לבדי, הייתי אומר מה שנראה לי בנושא. אלא שאבי ורבא כבר הקדימו אותי ודיברו על כך לפני - אז אני מסביר אותם לפי ההבנה שלי. אז בעצם אתה בונה את כל התורה לפי השכל שלך. א"כ מאי שנא מתרבות יון, למה זה באמת לא ככה.

פעם אמרתי לרב שך איזה שטיק'ל תורה ברמב"ם, הוא אמר לי "אתה אומר סברא ולוקח את הרמב"ם כקרוב, תלמד רמב"ם ואת הסברות שלך תקח לקרבן"... מה הפירוש, הרי אני מנסה להבין, וצריך להבין, וכך אני מבין.

אלא שאם זה עובד כך שאני מחליט שכך צריך להיות כי כך אני מבין וכך מסתבר, וממילא אבי ורבא צריכים ליישר קו עם הסברא שלי, והרמב"ם צריך להסתדר עם השכל שלי - זו תרבות יון, אך אם זה עובד להיפך - אני לומד את הרמב"ם, ומנסה ליישר את השכל שלי לפי מה שהראשונים אומרים - זוהי התורה. איך אפשר לדעת לעשות את זה, הרי הם לא הסבירו. (ואם זה בגלל שכך אני מבין אז שוב זו תרבות יון).

מה התשובה, אם אני מפעיל את השכל שלי ואומר סברות ומנסה להסביר את אבי ורבא לפי השכל שלי - זו אכן בעיה, כביכול השכל שלי זה כל התורה והתורה צריכה להסתדר עם השכל שלי, זו תרבות יון. אך תורתנו הק' "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'" - התורה עוברת מדור לדור, יש מסורת, מקבלים רב מפי רב מפי רב, ורק לפי התורה שקיבלנו אנו מנסים להבין. אני מוציא את השכל שלי מהתורה. כך אמורים ללמוד. מי שמבין יותר טוב מכל מה שלימדו אותו ומכל מה שכתוב בספרים וממה שאמרו אלו שקדמו לו, אך הוא מבין אחרת - אז מה זה קשור לתורה ולקב"ה, השכל שלך הוא הקובע, זוהי תרבות יון.

מישהו פעם שאל את הגר"ד מה מצאת אצל ר' חיים, מה חסר לך ברעק"א. הלך הגר"ד ושאל זאת את הגר"ח עצמו, אמר לו הגר"ח "רעק"א מלמד אותך מה להגיד, אני מלמד אותך מה לא להגיד".

פעם שמעתי שיחה מאיזה יהודי מפורסם ז"ל, ובמהלך כל השיחה שלו הוא הסביר למה המצווה היא לשים בבגד דוקא ציצית, למה לא 'בננות' (כלשוננו), זו היתה בחור בישיבה והתשובה בקצרה היתה שככה זה יותר יפה. זו אמנם דוגמא קיצונית, אבל גם אנחנו לפעמים קצת ככה, שאנחנו מנסים לסדר את התורה לפי השכל המצומצם שלנו ומנסים להסביר לפי השכל שלנו טעמא דקרא של דברים גבוהים וסתומים. הרי הקב"ה ברא תפוחים ואנחנו לא מבינים איך הוא עשה את זה, אז איך את התורה תוכל להבין לפי השכל שלך? הדרך שלנו להבין היא ע"י 'משה קיבל תורה' - לקבל את התורה ממי שקיבל במסירת התורה מדור לדור.

בזמני היה איזה בחור בישיבה שבא פעם לר' שמואל ואמר לו שטיק'ל תורה שלם עם כל מיני סיסמאות וקלישאות, ר' שמואל כל הזמן התאפק ושתק. כשהבחור גמר לדבר אמר לו ר' שמואל אתה נהנה מזה - שיערב לך, זה שעשוע גרידא, תורה זה לא. רק אם אנו מנסים להבין לפי מה שקיבלנו מרבותינו זה תורה.

לע"נ / לרפ"ש / להצלחת ???